

Jakso 5: Mikael Agricola ennen ja nyt

Sanaselitykset

suomen kirjakielen isä = ensimmäinen henkilö, joka kirjoitti suomea ja loi suomen kirjakielen

ylipäänsä = yleisesti, muutenkin

kantaurali = uralilaisten kielten yhteinen "esi-isä", kieli, josta kaikki nykyiset uralilaiset kielet ovat peräisin. Uralilaisia kieliä ovat mm. unkari, suomi, viro, udmurtti ja karjala.

ikään kuin = tavallaan, aivan kuin

elämäkerta = jonkun ihmisen elämästä kertova kirja, biografia

seikkailu (3) = matkustaa eri paikoissa, tehdä jännittäviä retkiä

matkan varrella = matkan aikana, samalla kun matkustaa

eri suunnasta = tässä: eri paikasta

vuosituhansien takaa = alkaen tuhansia vuosia sitten, kaukaa historiasta

oudolta tuntuva = kummallinen, erikoinen, epätavallinen

piirre = ominaisuus

kurkistaa (1) = katsoa nopeasti, vilkaista

selkokielinen = selkeällä kielellä kirjoitettu. **Selkokieli** = kieli, jossa ei ole vaikeita sanoja tai rakenteita.

mukauttama = muokkaama, sovittama. **Mukauttaa (1)** = muokata, sovittaa.

elävät esimerkit = oikeat, todentuntuiset esimerkit

havainnollistaa (1) = tehdä konkreettiseksi; näyttää, selventää

helposti ymmärrettävässä muodossa = sellaisella tavalla, joka on helppo ymmärtää

mainio = hauska, erinomainen, verraton

kehityskulku = miten jokin asia on tapahtunut, edistynyt, mennyt eteenpäin

säilyttää (1) = pitää samanlaisena, pitää ennallaan; arkistoida

sopia (1) henkeen = sopia tyyliin, sopia teemaan

siinäkin mielessä = myös sillä tavalla, samalla tapaa

arvostaa (1) = pitää tärkeänä ja arvokkaana, kunnioittaa

on syytä = pitää tehdä, on hyvä tehdä jotakin

motivoiva = sellainen, joka innostaa eli motivoi tekemään jotakin

varsinainen = todellinen, oikea

käsitellä (3) = kertoa, olla aiheena, kuvata

aikansa standardien mukaan = sen ajan normien, kriteerien perusteella

huippukoulutettu = erittäin paljon koulutusta saanut

eliittien eliittiä = kaikkein paras, hienoin

olla tarjolla harvoille = vain muutamille mahdollinen

pätevä = osaava, etevä; sellainen, joka osaa monia asioita hyvin

edetä (4) = mennä eteenpäin

ura = ammatti; se mitä ihminen haluaa tehdä työkseen

piispaksi asti = piispan työhön saakka; piispan työ oli hänen uransa huippu. **Piispa**: kirkon tärkeä johtaja, Suomessa piispa johtaa hiippakuntaa (kirkon hallinnollinen alue).

varsinaisesti = oikeastaan, todella

systematisoida (2) = järjestää, tehdä yhtenäiseksi

oikeinkirjoitus = kirjoitusasu, miten kieltä kirjoitetaan normien mukaan; ortografia

motivaattori = se, mikä motivoi, saa tekemään jotakin

käytäntö = todellisuus, se miten toimitaan

kirkon tarpeisiin = kirkon tehtäviä varten

oikeastaan = todella, varsinaisesti, oikeasti

varmuudella = täysin varmasti, epäilemättä

olla syntyisin = olla syntynyt, olla kotoisin jostakin

olla tiedossa = tietää, tuntee

myöhempien vaiheiden = (hänen elämässään) myöhemmin tapahtuneet asiat

perusteella = joidenkin faktojen pohjalta päätelty tai ymmärretty. Esimerkiksi: Historiallisten dokumenttien perusteella voidaan sanoa, että suomea ei kirjoitettu paljon keskiajalla.

sijoittaa (1) = tässä: ajoittaa

ainoastaan = vain, pelkästään

toimia (1) = työskennellä, hoitaa tehtävää

uskonpuhdistaja = henkilö, joka haluaa muuttaa uskontoa erilaiseksi – tehdä uskonpuhdistuksen eli reformaation. 1500-luvulla luterilainen kirkko erosi katolilaisesta kirkosta uskonpuhdistuksessa.

tiedonhaluinen = ihminen, joka haluaa tietää paljon, utelias

erityinen = merkittävä, spesiaali

lahjakas = hyvä oppimaan, viisas, osaa monia asioita erittäin hyvin

kirkkoherra = pappi, seurakunnan johtaja kirkossa (seurakunta: uskonnollinen yhteisö)

saada (2) vanhemmat lähettämään = suostutella, pyytää vanhempia lähettämään

vaatia (1) = tässä: tarvita, olla pakollista

varakas = rikas, hyvin toimeentuleva

oppinut = sivistynyt, paljon opiskellut, paljon tietävä

suositus = ehdotus; **suositaa (1)**: pitää jotakuta hyvänä, ehdottaa

muutamien etuoikeus = vain muutamille ihmisille mahdollinen, ei kaikille

esittää (1) = ehdottaa, kertoa

käsitys = ajatus, tieto, näkemys

asiakirja = dokumentti, virallinen teksti

päätellä (3) = ajatella loogisesti, tehdä johtopäätös

murrepiirre = murteessa tietty kielellinen rakenne tai sana, esim. minä = mie. Murre: kielimuoto, jota puhutaan jollakin tietyllä alueella, esim. Turun murre.

omaksua (1) = oppia, ottaa käyttöön

yleinen sujuvuus = tässä: miten luonnollista ja helposti ymmärrettävää kieli on

rikkaus = tässä: kielen rikkaus, eli miten monipuolista kieli on

tukea (1) = vahvistaa, kannattaa

näkemys = käsitys, päättelyn tulos; mielipide

arvella (3) = pitää mahdollisena; ajatella, olettaa

harva = ei moni, muutama

olla varaa = olla rahaa, olla tarpeeksi rikas

postilla = saarnakirja. **Saarna**: jumalanpalveluksen osa, papin puhe.

marginaali = paperin tai kirjan sivun tyhjä reuna

reunahuomautus = reunaan/marginaaliin kirjoitettu pieni teksti

ehdottomasti = aivan varmasti, välttämättä, todellakin

tuntua (1) olleen = on luultavasti ollut

käyttää (1) mallina = käyttää esimerkkinä, tehdä mallin mukaan

Raamatun laitos = versio, käännös, painos Raamatusta

valtuuttama = hyväksymä, myöntämä, nimittäjä, määräämä. **Valtuuttaa (1)**: antaa jollekulle valta tehdä jotakin.

vaikutusvaltainen = henkilö, jolla on paljon valtaa; voi käskää muita

panna (3) toimeen = aloittaa

Valtiopäivät = nykyään: eduskunta tai parlamentti

oppi = tieto, teoria: tässä: uskonnollinen käsitys

vaikuttaa (1) = tässä: toimia, työskennellä

suosituskirje = lyhyt teksti, joka kirjoitetaan, kun suositellaan jotakuta tehtävään. **Suosittelalla (3)**: pitää hyvänä

katedraalikoulu = keskiajalla: koulu, jota piispa johti

hoitaa (1) virkaa = olla töissä, työskennellä. **Virka** = tehtävä, työ.

tarkentaa (1) = kertoa lisää, selventää

tavoite = päämäärä, tarkoitus, kohde

uskonnon harjoittaminen = tapa, miten uskoo, rukoilee tms.

välittäjä = asia tai ihminen, joka on yhdistävä linkki kahden asian välillä

korostaa (1) = pitää tärkeänä, painottaa, tuoda esiin

vähäinen = pieni, ei merkittävä

periaate = ajatus, ohje, sääntö, periaate

kyetä (4) = pystyä, voida, osata

jumalanpalvelus = tilaisuus kirkossa, jossa seurakunta ja pappi kokoontuvat yhteen, rukoilevat, laulavat jne.; messu

luominen = tekeminen, kirjoittaminen

perusteet = perustiedot, alkeet

olla tarkoitettu = suunnattu, varattu; tässä: kirjoitettu

ennen kaikkea = varsinkin, etenkin

kirkkokäsikirja = kirja, jossa on kirkon tekstejä, esim. jumalanpalvelukseen liittyviä tekstejä

rahoitus = jonkun muun maksama raha, taloudellinen tuki

jäädä (2) kesken = ei valmistua, olla osin valmis

ohella = lisäksi

luettelo = lista, katalogi

laaja = iso, suuri, runsas

kuvaus = selostus, esitys

näin ollen = siten, tällä tavoin; niin

vahingossa = sattumalta, ei tarkoituksella

luoda (2) perusta = tehdä jotakin ensimmäisenä, rakentaa pohja, aloittaa

yksittäinen = irrallinen, yksin oleva

esipuhe = kirjassa, kirjailijan omat sanat ja kiitokset ennen varsinaista teosta; johdanto

huomattava = merkittävä, tärkeä, arvokas, suuri

taidokas = taitavasti, hyvin tehty; korkealaatuinen

lukuisa = usea, moni; paljon

hakea (1) mallia = ottaa mallia, pitää jotain esimerkkinä

olla havaittavissa = voi nähdä, huomata

vierasperäinen = tässä: jostain muusta kielestä lainattu osa, malli

hävinnyt = kadonnut, jäänyt pois

todellinen = varsinainen, oikea, aito

humanisti = ihminen, joka tietää paljon ihmistieteistä, esim. kielistä, kirjallisuudesta, filosofiasta

heiketä (4) = tulla heikommaksi, huonontua; laskea, alentua

suurmies = merkittävä mies, joka on tehnyt jotain suurta ja tärkeää

rinnalle = samalle tasolle, samaan joukkoon

olla voimakkainta = olla vahvimpana, esiintyä eniten

rajariidat = kahden tai useamman maan rajalla tapahtuvat riidat, tappelut

jatkuva = sellainen, joka ei lopu, tapahtuu koko ajan

saada (2) rauha aikaan = sopia riidat, lopettaa tappelut; myös: lopettaa sota

rauhanneuvotteluvaltuuskunta

valtuuskunta = delegaatio, joukko ihmisiä, edustajat

rauhanneuvottelut = neuvottelu, keskustelu, jossa yritetään sopia riidat

sairauskohtaus = äkillinen, vakava sairastuminen, esim. sydänkohtaus eli infarkti

vaiherikas = monipuolinen, vaiheikas; sellainen, jossa tapahtuu paljon erilaisia asioita

innoittaa (1) = inspiroida

fiktiivinen = ei totuuteen ja faktoihin perustuva, kuvitteellinen

sattumalta = odottamatta, suunnittelematta, ei tarkoituksella

pääsky = pieni lintu

talvehtia (1) = viettää talvi jossakin; nukkua talviunta

järvenpohja = järvessä veden alla oleva maa

jakautua (1) = olla monessa osassa

kerronta = kertominen, tarina, narratiivi

näkökulma = perspektiivi, kenen silmin jotakin katsotaan; fokus

perustua (1) = pohjautua, rakentua

niiltä osin = niin paljon kuin, sen verran kuin

virallinen = varsinainen, oikea, todenmukainen

kaatumatauti = epilepsia, sairauden vanha nimitys

ideologinen = aatteellinen, ideologiaan perustuva

estää (1) pappina toimiminen = tehdä mahdottomaksi pappina työskentely

tulla (3) julki = olla julkisesti tiedossa, kaikki tietävät

tarkka = varsinainen, eksakti, täsmällinen

kirjoittaa (1) ylös = kirjoittaa muistiin, kirjoittaa paperille

mietiskelevä = pohtiva, ajatteleva, filosofinen

pikkuvanha = lapsi, joka käyttäytyy kuin aikuinen

retoriikka = puhetaito, puhumisen teoria

ottaa (1) käyttöön = alkaa käyttää, tässä: ottaa nimen

viitata (4) = osoittaa, ilmaista, merkitä, indikoida

tausta = mistä on kotoisin, mitä on tehnyt aiemmin

luoda (2) uraa = tehdä työtä, rakentaa itselleen karriääri

onnistunut = hyvä, hyvin tehty

ratkaista (3) = selvittää, järjestää; tässä: saada riidat loppumaan

tehdä (2) tiliä = tehdä selvitys, kertoa, tunnustaa

ikävästi = ikävällä tavalla, pahasti, huonosti

todenmukaisesti = realistisesti; sillä tavalla, että tapahtumat voivat olla totta

kuvaava = esittävä, kertova

leviäminen = laajeneminen, uusille alueille siirtyminen

vanhahtava = vanhan kaltainen, vanhalta tuntuva

kaltainen = samanlainen, jotakin muistuttava

haasteellinen = vaikea, vaativa

vähitellen = pikkuhiljaa, vähän kerrallaan

annos = osa, pala, määrä

katkelma = pieni osa tekstiä; sitaatti, fragmentti

sivistyskansat = kansat, joilla on sivistystä; yleensä kansakunnat, joilla on kirjallista historiaa, oppineisuutta

vaeltaa (1) = kulkea, liikkua, mennä yhdestä paikasta toiseen

lyödä (2) toisiin haavoja = haavoittaa toisia ihmisiä, lyödä tai loukata muita

ainutkertainen = spesiaali, uniikki

viimeiset vaiheet = tässä: elämän loppu, mitä tapahtui viimeisinä vuosina

joka toisessa luvussa – joka toisessa (luvussa): vuorotellen

kokonaisuudessaan = täysin, kokonaan

hänestähän ei tiedetä = hänestä (Agricolasta) ei todellakaan tiedetä

han/hän-liitepartikkeli: kerrotaan yleisesti tiedossa oleva fakta

jälkisanat: kirjan lopussa, kirjoittajan lisäys tai selitys varsinaisen teoksen jälkeen, epilogi

pääpiirteissään = suunnilleen, suureksi osaksi

totuudenmukainen = totta, paikkansapitävä

pilke silmäkulmassa = huumorilla, ei vakavasti

pitää (1) paikkansa = olla totta, olla fakta

ottaa (1) esiin = esitellä, kuvailla, selostaa

rinnakkainelo = yhteinen elämä, samanaikainen olemassaolo

piilottaa (1) = laittaa piiloon, kätkeä; laittaa jonnekin mistä muut eivät löydä

joukkoon = tässä: sekaan, väliin

loitsu = maagiset sanat, joilla halutaan tehdä jotain yliluonnollista, taikoa. Loitsu toistetaan yleensä aina tarkasti samoilla sanoilla.

vähintään = ainakin, aivan

loitsujen avulla = niin, että käyttää loitsuja, toistaa loitsuja

parantaa = tehdä terveeksi, poistaa sairaus

Birgitan kautta = kun Birgitasta kerrotaan, kun Birgittaa kuvataan kirjassa

avautua (1) näkymä = voidaan nähdä, voidaan kuvitella

elämänmeno = arkinen elämä, mitä ihmiset tekevät

rouva = naimisissa oleva nainen

ykkösnainen = merkittävä, vaikutusvaltainen, kuuluisa nainen

kuvata (4) = esittää, kertoa, kuvailla

irrotella (3) = ottaa vapauksia, ottaa rennosti, ei olla vakava

jäädä (2) jälkipolville = säilyä historiasta nykypäivään, olla tallessa, säästyä myöhemmille sukupolville

jäädä (2) mieleen = muistaa, jäädä muistiin; olla mieleenpainuva eli unohtumaton

luoda (2) = tehdä uutta, keksiä, muodostaa, saada aikaan

sulka = linnun höyhen, tässä: sulkakynä, ennen kirjoitettiin sulalla ja musteella

maltaa (1) = olla kärsivällinen, hillitä itsensä

vätys = hidas, saamaton, huono (yleensä ihminen)

saada (2) kirjaimet ylös = saada kirjoitettua, saada "mustaa valkoiselle", kirjaimet paperille

kompuointi = kaatuminen, horjahtaminen; tässä: vaikeudet kirjoittamisessa

ojentua (1) = suoristua; tässä: järjestyä, selvitä, onnistua

kuvitella (3) = haaveilla, uneksia, ajatella

tuska = kipu; ahdistus, kärsimys, turhautuminen

kuka tahansa = kuka vain, jokainen; kaikki

ammattilainen = ihminen, joka tekee työkseen eli ammatikseen; jotakin erittäin hyvin tekevä ihminen, professionaali

samanaikainen = samaan aikaan tapahtuva

innostus = innostuminen, kiinnostuminen, entusiasmia

ahdistus = huoli, tuska, kärsimys

juuri näin = aivan totta, todellakin, samaa mieltä

kiintoisa: kiinnostava, mielenkiintoinen, kiehtova

sijoittua (1): asettua, tässä: tapahtua tietyssä aikana

©2024 **Helsingin yliopisto**

Kirjallisuuspodcast edistyneille suomen oppijoille, tammikuu 2024, jonka **tuottaja on Helsingin yliopisto, ja tekijät ovat Sari Päivärinne ja Saija Pyhäniemi**, on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa kielibuusti.fi.